

LEVÉLSZEKRÉNY.

TUDÓSÍTÁSOK.

(16.) *A kurrogómadár (Locustella luscinioides Sav.) énekéről.* A »Természettudományi Közlöny« ez évi júniusi füzetében Dr. Madarász Gyula Társulatunknak az ezredéves országos kiállításban álló biológiai csoportjait írván le, a nádi posztáták közt »nádi fülemile« néven (311. lap), e sorok címére írt madárfajt is ismertet.

A többek közt azt mondja róla, hogy nap közben nem igen mutatkozik, csak hajnalban és alkonyatkor ül fel a nádszálra, hallatván sajátos énekét. Éneklése módjáról reám is hivatkozik, ki azt a bugó csiga r-rel módosított, s más helyen — a mit Dr. Madarász nem említ — a Rumkorff-féle szikraindító burrogásszerű hangjához hasonlítottam.

Dr. Madarász szerint azonban ez a burrogás tulajdonképen *nem is éneke a madárnak, mert igazi dala hasonló a fülemile szép szavához*, annak mimikrije, bár egészben lágyabb, halkabb, sőt változatosabb. Ezt az éneket szerinte egész napon át lehet hallani.

Vagy tíz éve különös figyelmet szenteltem, épen a nádi posztáták életmódjának elérésére és tanulmányozására, láttam és hallottam néhány száz *Locustella luscinioides*-t, nem egyet lőttem s nem egynek fészket találtam, megfigyeltem töviről hegyire szokásait, életnyilvánulásait az ország különböző pontjain, különböző évszakban, a napnak és éjjelnek minden órájában, de madarunknak oly sajátosságait, mint a fentebbiekben Dr. Madarász tulajdonít neki, sem saját tapasztalásomból, sem az idevágó irodalomból nem ismerem.

A dinnyési mocsárban — melyet alig pár éve lecsapoltak — madarunk különösen nagy számban költött s itt április közepétől* a fészkelés időszaka végeig nap nap után —

* *Április elején jön s nem mint Dr. Madarász írja április végén.*

kivéve a déli órákat — csak úgy zúgott a nádas a sajátos burrogástól, még éjjelkor is. Az idevaló halászság ezért igen találóan »kurrogó madár« nevet adott a különös kis szárnyasnak, a mi sokkal találóbb a »nádi fülemilénél«, mely többé-kevésbé a német »Nächtigallrohrsänger« fordítása, s már csak azért sem jó, mert nem tekintve némi külső, színezeti hasonlóságot, madarunknak a fülemiléhez semmi köze nincs.

Sokkal több joggal illeti ez a név a *Eusciniola melanopogon*-t — mint a Velenzei tavon csakugyan hallottam is halászájakról a nádi fülemile nevet utóbbi fajra — melynek éneke csakugyan igen hasonlít a fülemile szavához, bár halkabb, lágyabb s e tekintetben ő az egyedüli honi madárka, mely az énesek királynéjához közelít.

A kurrogó madár fülemile hangon nem tud beszélni. Énekét rendszeren *gluk, gluk, gluk*, igen halkán ejtett szótagokkal kezdi, melyeket csak a tapasztalt megfigyelő vesz észre, hasonlítván ez a bekezdő a vízbugyborékolásához. Ez épen nem feltűnő bevezetés után, melyet a madár csak a sűrű nádaljban, nem a nádszálon hallat, felkúszik félnádmagasságra s ekkor kezdi burrogását; közben, vagy az első strófa után, még magasabba kúszik, nádhegyre vagy a nádczímérére ül s kidagadt torokkal, kissé alácsügesztett szárnyakkal folytatja trilláit. Megijesztve azonnal elhallgat s a sűrűbe levágódik, de ha nem sejt nagyobb veszélyt, rögtön rákezd nótájára s újra felkúszik a nádra. Sokszor tapasztaltam, hogy a közelben tett, sőt a neki szánt, de hibás lövés durranása után is nyomban reázendítet burrogására. Félelemhangja, — ezt különösen a fészke táján hallhatjuk — igen éles, átható, röviden ejtett *pity, pity*.

En eme szólásmódjain kívül, melyek közt a *burrogás fő éneke*, soha semmiféle más hangját nem hallottam s nem hallotta Schauer sem, ki madarunkat Galicziában

és F a s z l sem, ki a Fertőn figyelte, még pedig alaposan.

Mindaz tehát, a mit Dr. M a d a r á s z mond róla, nem illik e fajra, hanem vagy a *Lusciniola melanopogon*-ra, melynek éneke, mint előbb említettem leghasonlóbb a fülemile énekéhez, vagy pedig a *mocsári posztátára* (*Aerocephalus palustris*), mely a nádi posztáták közt az egyedüli, más madarak hangjait is utánzó faj. Főleg ez utóbbira reállik a mit Dr. M a d a r á s z ír, hogy »eneke változatosságánál fogva is kellemesen hat«, nemkülönben hogy »nap közben a sűrűségben bujkál s nem igen mutatkozik«. Szakasztottan jobban jellemezni a mocsári posztátát nem is lehetne. A *foltoshátú nádi posztáta* (*Cal. phragmitis*), hol fölemelkedik a nádból s bőregérszerűen lebegve, énekelve — némileg csicsörkeszerűen (*Serinus hortulanus*) — száll vissza abba, a többi faj pedig mind nádszálon »kiülve« énekel, a másik két *Locustella*-faj pedig (*naevia* és *fluviatilis*) bokron vagy gazban zirreg-zerreg, egyik ág-hegyen, a másik oldalágon.

A nádi posztáták azon madaraink közé tartoznak, melyeket rejtett életmódjuk keveset feltűnő, barnás, aggott nádszínű tollazatuk jellemez, e mellett első pillanatra szokásaik, sőt egyes fajok külseje is — főleg laikusok szemében — nem igen mutat eltéréseket. Igen jártas fül és szem, tapasztalt megfigyelő birja csak a mocsár vadnövényzete közt a pillanatokra előbukkanó madárkákat, sok más hanggal együtt zengő hangjukat biztosan felismerni. Sokáig kell őket tanulmányozni, hogy megkülönböztetésüknél ne tévedjünk; és ha tévedünk — nádi posztátákról lévén szó — bizony tévedésünk nem eshetik szigorú beszámítás alá.

CHERNEL ISTVÁN.

(17.) Chernel István fentebbi iratában kimutatni szándékozik, hogy a nádi fülemüle — szerinte *kurrogó madár* — monoton trilláin kívül másként nem énekel s ezért a madár dallamára vonatkozó közlésemet téves megfigyelésnek tulajdonítja. Ezen tévedésért azonban megbocsát, lévén — főleg laikusok szemében — a nádi posztáták között kevés eltérés életmódjuk és színezetük tekintetében!

Chernel István a saját tapasztalataira és az irodalomra hivatkozik, hogy a nádi fülemile énekét sem innen, sem onnan nem ismeri. Közleményem megírásakor nagyon is tisztában voltam azzal, hogy az irodalomban erről említés téve nincs s hogy

nagyon sokan vannak, kik ez énekről még mit sem tudnak, de hát épen ezért választottam az idő és tér szűkében tapasztalataim sorozatának fontosabb tételeit. Hogy a nádi posztátákra szentelt 10 év alatt Chernel István egyszer sem hallotta a nádi fülemülét kellemesen énekelni, nem vonom kétségbe, de ő is elhitheti, hogy körülbelül 28 évi ornithológiai praxisom alatt néhány hó teljesen elegendő volt a nádi fülemüle énekének megismerésére.

1890. év óta foglalkozom a *L. luscinioides* tűzetesebb tanulmányozásával s már az első év nyarán hallám kellemes dalát, a mire voltaképen gróf Wass Béla tett figyelmessé, ki a mezősegi tószorozat madárvilágát évek óta alaposan figyelgeti. Ott a mezősegi tavaknál nyílik csak igazán bő alkalom a nádi fülemüle tanulmányozására, a Szamosujvár és Czege közt futó nádereken, főleg pedig a Szt.-Egyedi, Szt.-Gotthardi, Gyekői, Katonai, Mócsei és Légeni tónál. Ez évek alatt a nyár folyamán mondhatom naponként részem volt gróf Wass Bélával együtt madarunk szép és kellemes hangjában gyönyörködni. És, hogy tényleg a *Locustella luscinioides* nem pedig a *Lusciniola melanopogon* dalával ismerkedtünk meg, igazolja az a körülmény, hogy egyrészt ez utóbbi faj ott egyáltalában elő sem fordul, másrészt az *Acrocephalus palustris* sokszavú és változatos, valamint a nádi fülemüléhez nagyon hasonló *kékbegy* éneke sem kerülte volt ki figyelmünket, sőt ezek is külön-külön megfigyelésünk és tanulmányunk tárgyává lőnek.

Végre hivatkozva a következő példára, reméllem Chernel István nem fog továbbra is kételkedhetni a *L. luscinioides* éneklésében. Ugyanis ez ama példányra vonatkozik, melyről cikkemben már megemlékeztem s melyet 1891 április hó 23-ikán fogtak *vonulása* alkalmával az újpesti szigeten. E madarat a Nemzeti Múzeumban, a második nemzetközi ornithológiai kongresszust előkészítő iroda egyik ablakában tartottam, de mivel ott csakhamar alkalmatlannak bizonyult, Cerva Frigyes tagtársunknak és barátomnak ajándékoztam, ki pompásan gondját viselte és ugyanazon év szeptember haváig birta e fogságban annyira kényes madárkát élvez megtartani. Május közepén kezdte *szép dalát* s a mint engem erre Cerva figyelmeztetett, minduntalan fölkerestem s órák hosszat hallgattam *halk, de kellemesen ható és változatos énekét*.

Ha Chernel István mindezekről személyesen óhajt meggyőződést szerezni, vegye magának a fáradságot és menjen a Mezősége, hol — biztosítom — ha a nyár folyamán (május—július) teszi meg útját, lép-ten nyomon fog a nádi fülemülével találkozhadni s minden fáradság nélkül meghallhatja kedves énekét. DR. MADARÁSZ GYULA.

(18.) *Vad malacz és őzgid a fogságban.*

Német-Gladnán az elmúlt évi május hó elején a vad disznók annyira neki láttak a vetéseknek, hogy hajtóvadászatot kellett tartanom, bár az őzek iránti tekintetekből erre nem szívesen vállalkoztam. S tényleg úgyis történt, hogy egy suta gidájával belekerült a hajtásba s bár senki sem lőtt rája s a hajtás elég csendes volt, mégis oly gyorsan inalt el, hogy a kis gida nem bírta követni s a hajtók befogták a magára maradt állatot. Az utána következő hajtásban pedig egy kocza volt hat malaczával, mely kettővel bizony megmenekült, a négy hátramaradott azonban az oláh hajtógyerekek bámulatos fűgességgel megfogták s mire odaérhettem, kettőt már le is bicskáztak. A mészárlást persze megszüntettem s az élő állatokat megfigyelés céljából haza szállítottam. Másnapon egy erdőőr még egy gyenge gidát talált s így két malaczunk s két őzünk volt. Ezek persze eleinte nem tudták, hogy mi az a tál s mi az a lefölezőt tehéntej benne, úgy hogy etetésük sok gondot okozott, mert még akkor sem ittak belőle, ha az orrukat be-nyomtuk, így tehát ujjainkat mártogattuk bele s azokat szopogatták, s mind mélyebbre mártogattuk a tálba s így azokat követve, lassan-lassan megtanulták a szürsölést is. A malaczok egy hét, az őzükék tíz nap mulva már magukban is vígan ették a tejbe aprított kenyeret s így a mi módszerünk bevált, egy fiatal szaktársam pedig a szomszédból kölcsönzött kaucsukból való gyermekszoptatóval teljes kudarcot vallott, mert az állatok ennek szagát s élettelenességét nem állhatták.

A csikos-sávos vad malaczok és a pettyes hátú őzükék udvarunk büszkeségei voltak, s az oláh gyerekek állandóan hálás közönséget alkottak a léczkerítésen túl az utcán, mert állatjaink hol egymást, hol a baromfit kergették, hol meghátráltak egy-egy bátor kakas előtt.

Pedig a malaczok kezdetben olyan vadak voltak, úgy sivalkodtak s mindenütt kibuvót kerestek, kutattak, hogy alig lehetett velük birni, később pedig a másik túlzásba estek, s annyira ragaszkodók lettek,

hogy alig tudtuk őket lerázni. Éjjelre ugyanis eleinte a konyhában voltak s a folyosón kaptak enni, később pedig, a mint kezdtek alkalmatlankodni s a szobákba is bekocogni, éjjelre egy mellékudvarban levő ólba zártuk s nappal az udvarban hagytuk őket; ezzel azonban csak addig voltak megelégedve, a míg mi is ott voltunk, máskülönben pedig odarohantak a nyílt folyosó baromfi kizáró ajtaihoz s ugyancsak megreszkettették azokat, bebocsátást kérve, a mellett pedig olyan élesen, olyan szívrehatóan visítottak, mint a kis gyerekek, s nem nyugodtak, míg be nem eresztettük őket; akkor lecsendesedtek s csak olyan rövid, megelégedésre valló röffenéseket hallattak, s kivált nőm lábához simulva ruhája szélére feküdtek s olyan hűségesen követték, mint a kis kutyák. Ez sokszor alkalmatlan volt, azért egyszer a mellékudvarba zártam őket s egy 40 cm. széles deszkát élére állítottam az ajtajába, az enni-valót pedig, mely most már konyhahulladékokból s moslékból is állott, odavitettem, hogy most már odaszokjanak. Igen ám, ettek belőle addig, a míg ott álltunk, de a hogyan átléptük a deszkát, ott hagyták az ételt s kétségbeesetten rohantak a deszkához s a léczkerítéshez s siralmas lárna között addig keresték-kutatták annak minden részét, míg végre mégis találtak olyant is, melyen átszorulhattak s akkor vágatva rohantak a megszokott folyosó felé s addig ostromolták megint az ajtókat, míg kinyitlak s ök diadalmasan bevonulhattak. Sohasem hittem volna, hogy rendes ételüket is odahagyják a megszokott társaságért, pedig ez többször s mindig ugyanezen eredménnyel ismétlődött, sőt átugorták a deszkát s azután még egy feléje rakottat is, mindkettő 70 cm. magassággal. Így túl kellett rajtuk adnom, annál inkább, mert a sertésvész Német-Gladnán is kiűtött s július hó végén az egyik malaczot megölte, a másik pedig magára maradván, annál inkább visított.

Az őzükék nem voltak kezdetben olyan vadak mint a malaczok, de később sem lettek olyan tolakodók mint amazok, szóval konzervatívabbak s tartózkodóbbak maradtak. Az erősebb Jancsi, a gyengébb Miczi nevet kapott; nevüket megtanulták s hívásra, sokszor pedig a nélkül is megjelentek; egy kis leány csókjait s öleléseit eltűrték, bár sokszor fullasztók voltak. Máskor meg olyan száguldozókat s olyan graciózus mozdulatokat vittek véghez, hogy gyönyörűség volt nézni, de ilyen kedvükben azután nem hogy

maguktól vagy hívásra nem jöttek, hanem még meg sem lehetett őket közelíteni. Kivált július havában kezdődött ezen mozgásuk, mikor zöld táplálékra kaptak s szűk lett nekik a két udvar. Hej, ha azután a kertbe szabadulhattak, milyen nyargalászást rögtönöztek!

A malacz után alig két hétre Miczi is elpusztult, reggelre halva találtuk; okát nem tudom; állítólag az utczáról betörő kutya kergette meg az éjjel. Nagyon feltűnt, hogy a megmaradt Jancsira társának elhúnyta épen ellenkező hatással volt, mint a malaczra, mert azontúl sokkal vadabb volt s ha néha a kertbe tévedt, egész bajtövedászatot kellett a két méter magas kukoriczásban rá tartani, olyannyira nem hallgatott a hívásra. Persze, étellel nem lehetett csalogatni, hisz ott a kertben volt neki minden kedvtelése s hozzá még az aranyszabadság, melyet ősz felé teljes mértékben meg is adtunk neki, vörös szalaggal a nyakán bocsátván őt a közeli erdőbe, a hol azonban a viszontlátás eme felismertető jelétől hihetőleg nagyon hamar felszabadította magát.

HATHALMI GABNAY FERENCZ.

(19.) *A tej sterilizálásához való Schulz-féle kaucsuk-kupak.* Közlönyünk mult évi június havi füzetében a tej sterilizására vonatkozó cikkben a Soxhlet-féle eljárás-hoz Schulz-nak egy kitünően elzáró kaucsuk-kupakját ismertette. Ezt azt idén ugyan-csak június havában az idézett cikkel kezemben a következő budapesti czégeknel kerestem: Fischer Péter és Társa, Garay Samu és Társa, Keleti, Neoschil Alajos, Calderoni és Társa, de hiába, mert nem találtam, sőt nem is ismerték, végre Wessely István és Társa czég (Múzeum-körút 37. sz. a.) üzletében nagy örömmre megkaptam, sőt ez üzletben egy kísérlet-képen május havában sterilizált tartalmú s még mindig szilárdan elzárt palaczkot is tudtak mutatni.

Azért közlöm ezt, hogy t. tagtársaim, a kiknek talán szintén szükségük lesz ilyen eszközre, ne kényteleníttessenek Budapest összes ilyenmú boltjait összejárva, sokáig keresni és idejüket vesztegetni.

Maga az említett Schulz-féle elzárás — igaz, hogy csak két heti használat után beszálek — eddig kitünő s kényelmes.

HATHALMI GABNAY FERENCZ.

(20.) *Védekező kísérletek a burgonya-ragya ellen.* A szőlőragya ellen öt év óta

védekezem permetezéssel. Kékkő és méz — úgynevezett bordeauxi — keveréket használok s 3—4-szer alkalmazom. A szőlő pusztulásával majdnem egyidejűleg tűnt fel a burgonyaültvények satnyulása. A szár idejekorán foltos lett, elsült. A gumók kicsire maradtak és a legjobb időjárás mellett is vagy egészen megfonyadtak vagy egyik végök puha maradt. Bevermelve vagy a pin-czébe téve bűzös szotyékká váltak. Elhatároztam, hogy, mint a szőlőt, úgy permetezem a burgonyát is. Kísérleteim a következők:

1893-ban egyrészt burgonyaültvényt akkor permeteztem meg, a mikor virágozott. A szár tovább maradt zöld, mint a permetezetlen, a gumó is nagyobb lett, télen azonban a veremben elpusztult mind.

1894-ben virágzás előtt permeteztem. A gumók már a kiszedéskor puhák voltak, télen elpusztultak, alig maradt vetőmag.

1895-ben vetés előtt a vetőmagot fél százalékos kékköves vízben megmosattam és úgy ültették el. Nyáron nem permeteztem. A burgonya nehezebben csirázott, de annál szebben fejlődött; egy bizonyos rész ki sem kelt. A növény haragos zöld, buja fejlődésű lett. A ragya csak későn mutatkozott. Szédéskor a fészkekben szép nagy gumók hevertek; egészségeseeknek látszottak.

Okulva a mult évi károkon, még ősszel fölettem a jószággal, csak kevés részt hagytam meg házi szükségletre.

Az áttelelt burgonya úgy nálam, mint feleseimnél kitünően tartotta magát. Csirába csak későn indult és sokáig maradt ép, egészséges.

Az idén nem kékközvettem a vetőmagot de kétszer fogok permetezni.

Megjegyzem, hogy a paradicsom az utóbbi évek alatt szintén sinylette a ragya következményeit, gyümölcse befőzésre nem volt használható kellemetlen savanyúsága miatt.

Nemcsak a paradicsomot, de a tököt és dinnyét is megtámadta a ragya, úgy hogy már két éve csak úgy élvezhattunk némileg is tökéletes sárga dinnyét, ha idejében megpermeteztük.

Tapasztalataimról azért teszem kommentár nélkül a jelentést, mert a későbbi észleletek s összehasonlítások vannak hivatva meghatározni, vajjon — egyéb körülményeket is egybevetve — milyen eljárást kell követnünk a vész megszüntetése céljából!

BR. FECHTIG IMRE.

(21.) *Kérelem.* A »Gazdasági Lapok« 1888. évi október 7-ikén megjelent számában főbb vonásaiban ismertetem Brunchorst svéd tudósnak új fölfedezését egy burgonya-betegsége vonatkozásilag. Ismeretése kapcsán kérelmet intéztem az olvasókhöz, melyben az ott leírt jellemeket mutató burgonyagumókhoz hasonlókat, ha itt az országban bárhol netán mutatkoznak, küldenék be vizsgálás és tanulmányozás céljaira a tudományegyetem növénytani intézetébe. Kérelmemnek többen csakugyan engedtek is; míg a legtöbb helyről érkezett gumókon a burgonyaragynak (Schorf) közönségesen elterjedt és már régebben ismeretes okozói szerepeltek, addig Trencsénmegyéből oly feltűnően ragyás külsejű gumók érkeztek, melyeknek vizsgálata közben eddig ismeretlen gombafaj, illetőleg új gombanem (genus) szerepelt mint a kártétel igazi okozója.

A vizsgálatok folyamán hazánkban eddig északnyugoti részében az utóbbi években a burgonyagumónak egészen új belső tüneteket mutató betegségét ismervén fel, ezen kiváló fontosságú mezőgazdasági növény érdekében kérem most mindazokat, kik burgonyatermeléssel foglalkoznak, vagy a kiknek egyébként alkalmuk van nagyobb burgonyakészleteket láthatni és az ügy iránt érdeklődnek: szíveskedjenek a szóban forgó betegséget jellemző és a következő külsőleg látható jeleket mutató gumókat további vizsgálatok és a betegség természetének teljes megismerése végett hozzám küldeni.

A beteg gumók külsőleg nagyon hasonlítanak azokhoz, melyeket eddig is *ragyás* gumóknak (németül schorfige Kartoffelknollen) szokás nevezni. Abban van a lényeges eltérés, hogy a szóban forgó új betegséget más parazita idézi elő, minél fogva a betegség lefolyása alatt észlelhető tünetek is különböznek a közönséges burgonyaragytól, melyet az ismert leírások szerint másféle okok idéznek elő. A gumónak egyébként ép héján (periderma) a betegség első szakában sűrűbben vagy ritkábban jelentkező kerek szemölcsök mutatkoznak, melyek nagyra nézve is eltérnek egymástól és rendszeren sötétebb színűek, mint a burgonyahéj közbeneső részletei; a betegség második szakaszában ezen ragyát képező apró szemölcsök, kidudorodások kiodvasodnak, az alattuk levő ép szövet beljebb haladva tovább romlik, minek folytán ezen helyeken kráter-szerű mélyedések támadnak, melyek még

sötétebb színűek. Ezek a helyek olykor összeolvadnak a szomszédos odvas gödrökkel és a gumók eltartása szempontjából azért károsak, mert a gumók belsejének további romlása, korhadása ezeken indul meg a gumó közepe felé.

A Magyar Tudományos Akadémia eddig betervezett idevágó vizsgálati eredményeimre való tekintettel anyagi támogatásban részesítve megbizott a betegség további tanulmányozásával. Minthogy pedig kutatásaim egyik fő támaszát a hazai gazdálkodó közönség érdeklődésében látom: ha valamely vidéken az említett külsővel bíró gumók előfordulnának, az ügy érdekében kérem az értesítést és főleg köszönettel fogadnám a vizsgálat céljaira felhasználandó 1—1½ kg. súlyú küldeményeket. Minthogy eddigi tapasztalataim szerint úgy vélekedem, hogy ezen ragyás gumók nedvesebb talajú vagy bő esőzésű vidékeken találkoznak inkább, az érdeklődő termelőket ezen körülményre is előre figyelmeztetni óhajtom.

A vizsgálat céljaira küldendő gumókat kérem jól csomagolva, *bérmentelenül* következő cím alatt postára adni: M. kir. kertészeti tanintézet. Budapest, I. ker., Ménesi-út. (Via: Kelenföld.)

DR. SCHILBERSZKY KÁROLY.

(22.) *A természettudományokkal kapcsolatos kongresszusok augusztus és szeptember havában Budapesten.* Tagtársaink figyelmeztetése céljából közöljük az augusztus és szeptember havában Budapesten tartandó országos kongresszusok sorrendjét, megjegyezvén, hogy az érdeklődőknek esetleg bővebb felvilágosítással is szolgálunk.

1896 augusztus 19. A turisták országos kongresszusa.

1896 augusztus 21. Országos méhészeti kongresszus.

1896 augusztus 25. A magyarországi kertészek országos kongresszusa.

1896 szeptember 12. A magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlése.

1896 szeptember 13—16. Millenniumi közegészségi és orvosi kongresszus.

1896 szeptember 24—26. Országos gazdasági kongresszus.

1896 szeptember 25—26. Bányászati, kohászati és geológiai kongresszus.

KÉRDÉSEK.

(97.) A tarczali határnak több pontján fekvő gazdaságilag kezelt vetésében, mintegy két hete az idei búza megvörösödik (czékla-vörös színre emlékeztetve) foltonként s rövid idő múlva megfomnyad és kiszárad. Igen nagyon kérném, részletes vizsgálat után megállapítani, hogy milyen betegsége ez a búzaféléknek s mi úton lehetne ellene védekezni.

H. I.

(98.) Szíveskedjenek a mellékelt ásvány minőségét megállapítani. A társaság egyik tagja állítása szerint ez ásvány »kőszörűkővé alakított korund«. A többiek pedig minden más egyébrek hiszik, csak nem »korund«-nak.

L. M.

(99.) Phoenix-pálmám levelein és levélkocsányain egy idő óta apró élősködő állatkák (talán paizstetvek) élnek, melyek ellen a szappanos vízzel való mosás mitsem használ. Kérem tisztelettel, a mellékelt levelek alapján, hogy mi az említett állat neve, és mint védjem pálmámat pusztításától?

D. Z.

(100.) A mellékelt erdei fenyőágon látható fehér bevonat honnan ered? Nem valami élősditől? Ártalmas-e és mennyiben? Lehet-e és miként védekezni ellene?

Megjegyzem, hogy az illető erdei fenyő szabadon áll, 6 éves, kitünő növésű s hogy azt a fehér bevonatot taval észlelték először rajta. A peronospora ellen használt folyadékkal permetezték is, de nem valami fényes eredménnyel, a minnek oka talán az oldat gyöngeségében rejlett.

B. B.

(101.) A napokban Márkó felett a Bakonynak Kápolnadomb nevű fensikjén az ide mellékelt növényt találtam, mely *Dorycnium suffruticosum* Vill.-nek látszik, azonban e növény közönséges alakjától és jellemétől több tekintetben eltér. Ugyanis ezen példányok levele nem öt, illetve három levélkéjű (a szerint, a mint a két levélke idomú pálhát számítjuk vagy sem), hanem öt és hét, illetve három és öt közt váltakozik; csolnakja nem tompavégű, mint azt több autor állítja, hanem hegyesvégű és a kehely fogainak külső felülete sötétbarna színű. Mindezeknél fogva magam a növényt határozottan *D. suffruticosum* Vill.-nek állítani nem merem, hanem a *Term.* tud. Társulat ismert és már sokszor tapasztalt szívességét veszem igénybe, tisztelettel kérve, hogy ne-

kem e növény és eltérései felől bővebb felvilágosítással szolgálni szíveskedjék.

DR. PILLITZ B.

(102.) Szíveskedjék a mellékelt növénynek a nevét meghatározni. Semmiféle állat nem eszi meg. A mezőn itt-ott fekete humuszban és lapályon folt alakban fordul elő. Miképen lehetne ellene védekezni? mert évről évre szaporodik? Talán legjobb volna felszántani ilyen foltot és beléje répát vetni?

Z. V. I.

(103.) Vajjon a beküldött és már virágjában tönkretett szőlőfürtöket a szőlőmoly (melyre Jókai felhívta az ország figyelmét) vagy pedig a pók emésztette el?

A fal melletti óriási szőlőtőkén már kora tavasszal mindenféle fajta pók mutatkozott, ugyancsak a gyenge hajtásokon pedig mákszem nagyságú átlátszó peték vannak, s mire a virágzás bekövetkezett, megszüreltem, ámbar annak, hogy a pókokat és petéket — telhetőleg — irtottam.

U. A.

(104.) Dobozban küldök néhány hernyót, melyek Kézdiszentlélek község Perkő nevű kopár legelőterületén 8 évvel ezelőtt telepített erdei fenyőfiatalost nagy mértékben megszállották. Tisztelettel kérem, méltóztassék a hernyó fajtát meghatározni s engem róla értesíteni. Jobb irtó mód ismeretének híjában egyelőre a fészkek irtását illetve durva keztyűvel való szétrücskölését rendeltem el.

V. S.

(105.) Tisztelettel kérem, méltóztassék a mellékelt kis, előttem ismeretlen bogarak nevét közölni.

R. K.

(106.) Hatakós fehérboros hordónk, mint mondani szokták »a végét kezdte járni« tartalmát illetőleg, de annyi még mindig volt benne, hogy nem kellett a hordót meghajtani. E napokban vettem észre, hogy a bor kezdet barnulni, épen úgy, mintha »Ágnes« víz vagy »Robitsi« víz jutott volna be. Az íze pedig — mely eddig elég jó volt — olyanná lett, mintha már szódavízzel lett volna keverve. Mi az oka a fehér borom lassú, hogy ne mondjam megfeketülésének? Mi okozta és okozza ezt, s mi ad a bornak olyan »fröcs«-féle ízt?! Megjegyzem, hogy a bor színe a pinczében s a hordóban szép világos arany-sárga zöldes »tein«-nel vegyesen? Van-e ellene orvosság; s nem ártalmas e borként szereplő folyadék akár még az eczetágyra öntve is?

E. K.

FELELETEK.

(61.) A sártök botanikai kérdése meg a felelet rövidege nem kívánhatta meg, hogy nyelvtörténeti tanulmányokra is kiterjesszkegjem. A mit elmondottam, az élő nyelvből vett termékszókra alapítottam s véleményemben Csapodi magyarázata kevésbé ingatott meg. Mert hogy *Sárvár* sárga vár, *Sárvíz Sárrét*, *sárgolyó*, feneketlen *sárfészek*, *sárhányó* lapát *sárbogár* (feketeszínű) sárga víz, sárga hányó stb. lenne, azt hiszem Cs. úr se helyeselné.

Hogy továbbá *sári tök* vagy sári bika, nem *sárgatök* akar lenni, mint Cs. vélekedik, bizonyosága az, hogy ott, a honnan én a *sári tök* nevet ismerem, ott ismernek *sárga tök*-öt is, de ez nem a *Cucurbita aurantiaca*, hanem a *C. pepo* vagyis a *hosszú, közönséges, savanyító gyaloló, sárga tök* vagy *dissznótök*, az a faj, melynek gyengéjéből a tölkkáposztát főzik, mely éretten gyakran sárga ugyan, de elég gyakran zöld vagy halavány sárga, mégis sárga tök az *úri, süttő, fehér, olasz* vagy *mássás tök* ellentéte, a melyből édességénél fogva tölkkáposztát nem savanyítanak. Másrészt a *sári tök* (*Cucurbita aurantiaca*) se mindig sárga, hanem zöld vagy foltos is lehet, de a nép kinevetné, a ki ezt sárga töknek nevezné. Vagyis *sári tök* és *sárga tök* különböző.

Hogy hosszas ne legyenek, szíves tudomásul veszem Cs. magyarázatát, de nem feszegetem, hanem saját meggyőződésemet magyarázom. Ha a sár (lutum) a sárganak eredeti szótöve lenne is, az elszakadás már elég régi, úgy hogy az idéztem szavak már mind ezután keletkeztek és a sárga színnel épen nem vagy csak látszólag kapcsolatosak, a mennyiben a *sári virág* véletlen, a *sári tök* pedig gyakrabban sárgaszínű. Hogy a szétszakadás régi, az új sarjadzás bizonyítja, mert nálunk *sáros* és *sáral* alak is használatos *sáros* és *sáral* *csinál* helyett. *Sáral* pl. valaki a sáros czipőjével a tisztá szobában, vagy ha a vizet akaratlanul előnti valahol, hogy a földes házban sár támad. De hát a fekete *sárbogár* (*Opatrum sabulosum*) vagy a fekete *sárcsa*-madár és sárcsafű (így írják gyakran a régi magyar munkák; így hallottam a Balatonnál is), hogy lehet a sárga tósarjadéka, midőn semmi sárgája nincs; vagy mért nem mondunk *sárrépat* és *sárdinnyét* sárga répa helyett?

Látni való, hogy itt a csakis Nyelvtörténeti Szótárra való támaszkodás cserben hagy,

hogy egyikünk közleménye sem végképen kimerítő és döntő, hanem a Közlöny Levélszekrényét túl nem terhelhető hosszabb fejtegetésre lenne szükség. Sőt azt is merem hangoztatni, hogy a nép élő nyelvét, kellő nyelvtudománnyal, többre becsülöm, mint a régieb íróknak gyakran gyarló, sajtóhibás másolatásait vagy tökéletlenségeit. Ha valaki Cs. úrnak ad igazat, akkor szigorú meggyőződéssem, hogy *sártök* (*sárga tök*) és *sári tök* más eredetű és más jelentésű.

De még egy bökkenője van Cs. féldoldalas magyarázatának. Ha úgy lenne a dolog, a hogy ő állítja, akkor Bugát-ék helyesen jártak el, midőn pl. a sárga, varga, fűrge szavakat *sár*, *varr* és *fűr* szótőre és *ga-ge* szóképzőre bontották, s ekkor Cs. úrnak a *hamuga* (hamuszínű), *vérge* (vérszínű) *cseresznye* stb. valamint a *sárda* (Abutilon) szavak szabályszerű képezését is helyeselnie kell, a mitől azonban »Isten őrizzen«.

BORBÁS VINCZE.

(67.) A Természettudományi Közlöny májusi füzetének 278. l. olvassuk a Lemuria-föld fölvételét, még pedig azon az állatgeografiai alapon, hogy a félmajmok Kelet-Afrika, Madagaszkár és Szumatra lakosai.

Én ezeknek a majmoknak földrajzi elterjedésében semmi olyan különöset nem látok, hogy megfejtését olyan rendkívüli eseménnyel kellene magyarázni. Csakis ezen az alapon fölvenni mintegy összekapcsoló ősi, de azután elmerült földséget a nevezett területek között, véleményem szerint, épen nem okadatolt, mert a félmajmok földrajzi széteszlását bizonyosan állatgeografiai szempontból is meg lehetne fejteni, kivált ha állat- és növénygeografiai ismeretünk legalább a történelem ókorára vagy középkorára visszanyúlana. Az állat és növény régóta terjeszkedik a föld kerekéségén, ha a népség vándorlása s kultura közlekedő művei előtt jóval lassabban is, mint azóta. Minő úton-módon terjedtek a történelem előtt a növények, állatok és speciálisan a lemuridák, nem tudni, de hogy a kultura előtt volt erre valami véletlen alkalom, könnyebben elhíhető, mint egy volt földségnek elmerülése. Az állatok, mint kényök-kedvők szerint mozgó teremtesek, igaz, hogy gyakran saját lakóhelyük közelében maradnak, de némelykor egyik-másik messze földre is elköborol. A növények lassabban terjednek, de némelyik mégis messzire eljut. Én azt

hiszem, helyesebb a szerves lények mai korának megfelelőbb, általában természet-szerűbb és könnyebben elhithető, hogy ezek az állatok az összetekintő és egymástól nem olyan nagyon messzire eső földrre valami módon egy helyről eljuthattak, minthogy ósrégi, ma már ismeretlen földészen keresztül származtak volna szét. Hiszen még azt is említik, hogy az óvilági ember is messzire elkóborolt Amerika felé.*

És minthogy ókorbéli állatföldrajzunk nincs, mért. ne bízhatnók el, hogy a lemuridák csak a történelmi időben hurczolódtak szét, vagy valami véletlen avagy ismeretlen alkalommal szöktek vagy jutottak más föld-részbe, a hol azután elszaporodtak, mint Európában az amerikai pulyka, vagy a koronafa. Sőt bármit mondjanak is ellenem, én bennem a földrajzi elterjedés a fehér hárs európai honossága ellen is gyanút támasztott.

Nekem szigorú meggyőződés, hogy a mai állatok és növények mostani elterjedését merész föltevésék helyett, a mai viszonyokból többnyire kimagyarázhatjuk. Hogy itt-ott a geológiai korszak is kisegít, azt ezzel kétségbe vonni épenséggel nem akarom.

Bajos, hogy nem tudjuk, mióta terjednek és keverednek a földön az állatok és növények; bajos, hogy a növényeknek meg az állatoknak ókorbéli meg a népvándorlás-beli útját-módját, és lehetőségét nem ismerjük. A régi ható ok, akár a természetszerű, akár emberi volt is, elöttünk ismeretlen. Az állatoknak, illetőleg lemuridáknak és növényeknek messze földre való elszakadása megmagyarázására különben keletkezésök körülményeit is kellene ismerni, a mit hihetőleg örökös homály borít.

Én, ha időm engedné, az állatoknak és növényeknek olyan különálló helyeit, a minő az említett lemuridáké is, a mai viszonyokból, különösen a vándorlásból kutatnám. Én az állatoknak és növényeknek ilyen külön szakított lakó, illetőleg termőhelyében egy-egy őskori vagy már a történelemből származó emléket, becses geográfiai támaszkodó pontot látok, melyet, a mennyire lehet, a jelenkor viszonyaiból kellene megfejteni.**

* »A baszkok, a kik talán Amerikáig követték a ceteket«, De Candolle, Termesztett növényeink eredete (Budapest, 1894, 488. l.).

** V. ö. Pótfüzetek, XIII. (1891) 2. l. — A szerbtövís hazája és vándorlása (Akad. Közl. 1893), 5. l.

Ha több ilyen esetet megfejtenénk és összegyűjtenénk, vele a kultura vagy a történelmi idő előtt levő változásokról és viszonyokról lebbentenék le a homály fátyolát és bizonyosan az embernek történelmi előtt való idejére is következtethetnénk belőle. Ha valamely amerikai növénycsaládnak 1—2 fajja él az óvilág korlátolt területén, őskorbéli behurczolásra enged következtetni.

BORBÁS VINCZE.

(97.) A mutatóba küldött búzát semmiféle parazita (sem állati, sem növényi) nem bántotta. A pusztulás oka a talajban rejlik s a mennyire az elkorhadt gyökerekből megitélhető — mert a rövidre vágott levél bővebb felvilágosítást nem ad — a korhadás oka az illető foltok rendellenes talajnedvességében keresendő. Hogy tényleg az-e az ok, azt legfeljebb a helyszínén lehetne eldönteni. A német irodalom az efféle betegséget *megsavanyodásnak*, vagy egyszerűen *gyökérröthadásnak* mondja. Ellene, ha tényleg a talaj rendellenes nedvessége volna a baj oka, egyéb orvosság nincs mint az illető foltoknak alagcsövezése, vagy jövőben olyan növényekkel való bevetése, a melyek az ilyen nedves földet kedvelik.

JABLONOWSKI J.

(98.) A társaság amaz »egyik« tagjának teljesen igaza van, a mennyiben a beküldött anyag csakugyan durvaszemű vastartalmú korundhomok, melyet mintegy 20% kaucsukszerű ragasztó anyaggal keverve, erős sajtolásnak vetettek alá.

MESSINGER KÁROLY.

(99.) A Phoenix-pálma levelein található paizstetű, Boisduval leírása szerint, alkalmasint a *Chermes palmarum Bouché* nevű fajhoz tartozik. Hogy valójában az-e, azt a küldött három száraz állat alapján határozottan kimondani nem lehet. Az ítélet itt annyival nehezebb, mert az exotikus paizstetvek, a melyek a mi üvegházainkban száz számra tanyáznak s a kereskedelembe került szobai virágokkal mindenütt elterjednek, ez idő szerint még nagyon hézagosan ismeretesek. A szappanos víz nem árt neki. Legjobb az ilyen magánosan álló disznóvénnyről a paizstetveket azonnal lekapatatni s a növényt azután folytonosan figyelemmel kísérni, hogy a rovar újra el ne hatalmasodjék. Ha a paizstetű kicsi és csak mutatkozni kezd, meg lehetne a fertőzött pálmaleveleket entomoktinos oldattal (egy rész entomoktin és hús rész víz) is mosni.

JABLONOWSKI J.

(100.) A beküldött *erdei fenyő* (*Pinus silvestris*) gallyon látható fehér bevonat nem származik mástól, mint a *Chermes abietis*

nevé levéltetűfajtól. Ez a jelenség igen érdekes. Mert ismeretes, hogy a *Chermes abietis* a lúczfenyő (*Abies excelsa*) gallyakon tobozalakú kis gubacsokat nevel; azokban egyik fejlődési sorozata tisztán csak szűzen szaporodás útján nő. Az itt fejlődött sorozatból a szárnyas példányok (nőstények) egy része elhagyja a lúczfenyőt és átvándorol vagy a *veres fenyőre* (*Larix Europaea*) vagy az *erdei fenyőre* (*Pinus silvestris*); itt petét rak, s a kikelő álcák egy kis ideig a tűk levelein szivogatnak, majd a fakéregre vándorolnak, a hol a repedések között meghúzódva, töltik a telet. A küldött erdei fenyőgallyon látható fehér váladék ezektől a teletöltetvektől származik. Ilyen áttelelő tetűalakot nem találtam a küldött anyagon; ennek oka az, hogy akkor, a mikor a küldeményt kaptam, az áttelelt állatok már mind megvedlettek, s minthogy a gally időkben elszáradt, elpusztultak az állatok is. De a levedlett bőrdarabkák jellemző likacsokai elég bizonyítékot nyújtottak arra, hogy itt tényleg a *Chermes abietis* fentebb említett alakjával van dolgunk. A kitevelt és megvedlett tetűvekből szintén szárnyatlan rovar lesz, mely ugyancsak szűzen szaporodás útján petét rak. Ezekből a lerakott petékből fejlődnek a szárnyas alakok, a melyek ismét visszavándorolnak a *lúczfenyőre*, hol a megelőző évi tűkön letelepednek. Itt tojnak s a most letojó petékből már nem csupán nőstények, hanem hímek is fejlődnek. Ezek párosodása után a nőstény néhány petét rak, s az ezekből kikelő nemzedék kitevel, hogy tavasszal ugyanazon a fán, a melyen áttelelt, tehát a lúczfenyőn, a már közönségesen ismert gubacsok fejlődését megindítsa. Mint látjuk, a két fejlődési sorozat között a különbség nemcsak a gubacsalkotásban (lúczfenyő), hanem egyszersmind abban is van, hogy az egyik sorozat csupán csak szűzen szaporodás (lúczfenyőn), a másik pedig szűzen szaporodás és rendes nemi megtermékenyítés útján szaporodik (erdei fenyő). E küldeménynek azonban van még egyéb értéke is. A *Chermes abietis*-nek ez a második fejlődése Judeich és Nitsche szerint Németországban csak tisztán vörös fenyőn történik, ellenben Chlodkowsky szerint Oroszországban az erdei fenyőn; Magyarország tehát e tekintetben Oroszországhoz csatlakozik.

JABLONOWSKI J.

(103.) A beküldött fűrtön látható szövedék, a mely tele van lehullott és elszáradt virágrészekkel, nem a szőlőmolytól (*Cochilis ambiguella*), hanem valamely kisebb pókfajtól származik. Általában véve a fűrtön nem lehet látni semmi nyomot, a mely szőlőmoly jelenlétére következtetni engedne. A pókok irtása a szőlőben nemcsak felesleges, hanem kárral járó munka: mert a pók nem bántja a szőlőt, hanem ha rajta van, akkor ott kisebb rovarokra és más állatokra vadászik, miközben sok kártékony rovar felemészthet, s azért a szőlőben és kertben hasznos állatnak kell tartanunk. Hogy a háziasszonyok a szobában minő szemmel nézik a »csúf« pókot, az már az ő privát ügyük. J. J.

(104.) A beküldött rovarok a vörhenyes fenyődarázs (*Lophyrus rufus* Retz.) álhernyói s az erdei fenyőnek ismert ellenségei, a mennyiben azok tűt lerágnak. A hol kisebb mértékben mutatkoznak, ott csakugyan a legjobb eljárás az, a mit a t. tagtárs úr követett is, t. i. a csomókba összeverődött hernyóknak leszedetése és összezúratása. Magasabb fákról, a hol ez az álhernyó kézzel meg nem közelíthető, legjobb azt a fa alá terített ponyvákra lerni és így összeszedetni. Nagy területen azonban ez az eljárás a vele járó nagy költség miatt erdőben nem alkalmazható: ott nincs egyéb mód, mint hogy a fák erős növekedésben való tartásával, valamint a kártékony rovarokat pusztító egyéb állatok (madarak) kimelésével, a kár bekövetkezésének lehetőségét már előre is lehetőleg legkisebb mértékre szorítjuk.

JABLONOWSKI J.

(105.) A borítékban beküldött bogarak a fedeles szárnyú rovarok (Coleoptera) rendjében a Dermestidae családba tartoznak és *Attagenus piceus* Oliv. a nevök. Kártételökről még tudomásunk sincs, kifejlődési viszonyait sem ismerjük eléggé, valószínű azonban, hogy álcájuk épen úgy, mint többi rokonai állati anyagokból élnek s nem lehetetlen, hogy a lószőrrel párnázott bútorneműk, szőnyegek és kitömött állatok rongálásában társával az *Attagenus pellio* L.-val versenyez. Innen magyarázható meg, hogy a kifejlődött bogarakat éléskamrákban és lakásokban elég gyakran találhatjuk.

VELLAY.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.